

TRØNDELAG TEATER 73/74
TEATERLOFTET

MORDERNES NATT

av José Triana

José Triana om
MORDERNES NATT:

«Det er et ærgjerrig stykke. Jeg vil fremsette personlighetens lek, jeg vil ødelegge det anakronistiske og krampaktige forhold mellom foreldre og barn. Jeg har til hensikt å studere vår karakter, personlighet og oppførsel.»

«Jeg ville gjerne se stykket spilt med skuespillerne i en grop og med publikum rundt på kantene».

MORDERNES NATT

av

José Triana

(Urpremiere i Havanna i 1965)

I rollene:

BEBA : MONA JACOBSEN

CUCA : GØRLI MATHISEN

LALO : ERIK LIE

En pause

Premiere 4. mai 1974

Regi : Ola Moum

Dekorasjon : Alistair Powell

Lys : Bjørn Høyem

Inspisient : Kjell Egseth

Suffli : Anne Steen

Programredaksjon : Kari Bjerve Wold/Ola Moum

Ansvarlig utgiver : Kjell Stormoen

Teaterforlag : Fru Lena Gedin Förlag

Alle fotos fra prøvene : Roar Öhlander

JOSÉ TRIANA

- noen bemerkninger

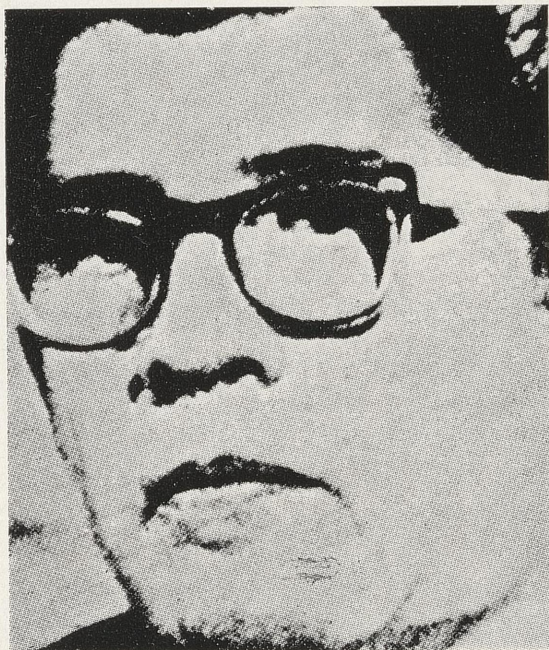

I denne artikkelen kommer regissøren Ola Moum med noen betraktninger omkring «Mordernes natt».

MORDERNES NATT av José Triana er bare ett eksempel på denne unge kubanske forfatterens produksjon. Til sammen har han bak seg 15 skuespill, men det skal ikke underslåes at MORDERNES NATT er det mest kjente og anerkjente, iallefall hva Europa angår. Det vites heller ikke i skrivende stund om andre av hans skuespill har vært framført på europeiske scener. MORDERNE fant veien til Europa etter at stykket hadde mottatt 1965-prisen for beste kubanske skuespill i Havana Concurso de Teatro Latinoamericano, og ble først spilt på «Teatro estudio» i Havanna i regi av Vicente Revuelta, og siden gikk forestillingen på gjestespill til teaterfestivalen i Paris 1967. En kort sammenfatning av Trianas liv og virke ser slik ut: Født i Bayamo i 1931, studier i Santiago de Cuba, opphold i Spania og nye studier i Madrid, hvor også hans første litterære produkt ble utgitt, en poesisamling «De la madera del sueño». Men han egentlige popularitet startet da han debuterte som dramatiker i 1957 (også i Madrid) med GENERALMAJOREN SNAKKER OM TREGONIA. Siden fulgte skuespill på skuespill, og av kritikerne regnes han idag som den ledende av en gruppe yngre kubanske dramatikere.

At visse kubanske kritikere betegner ham som en typisk européer i sin dramatiske form og tema er forståelig, og hans forbilder (selv sier han Strindberg og Louis Bunuel) og modeller må alle sies å tilhøre en europeisk kulturell utvikling; og moderne kritikere ville trekke en rett linje fra Genet og Cocteau, selv om de gir Triana kreditt for en personlig form.

La bare følgende være sagt fra en instruktør, *MORDERNES NATT* (for å ta det aktuelle eksempel) ble skrevet i 1964, og tilfredsstilte den diskusjon og polemikk som kritikerne da bedrev om skillet mellom og betydningen av «naturalisme», «surrealisme», etc., samtidig som ingen kunne unngå innrømmelsen om at dette var godt og livsdyktig teater. Dette betyr ikke minst at stykket tilhører en rekke skuespill som også

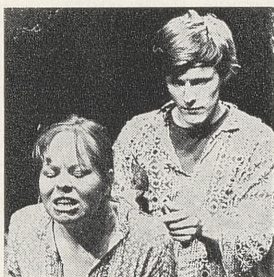

José Triana er født i Bayamo på Cuba i 1931 og har studert i Santiago da Cuba. Deretter bodde han noen år i Spania hvor hans diktsamling «Av drømmens tre» er utgitt.

Blant José Trianas mest kjente teaterstykker er «Generalen snakker om Tregonia», «Medea i speilet», «Det brennende hus», «Brorskapsparken», «Engelsk besøk» og «Nequets død», og — selvsagt «Mordernes natt» som også er prisbelønnet.

var med å tilføre nytt blod til teatrene og fostret en ny gruppe instruktører og til dels skuespillere. Det var kort og godt et behov, på lik linje med off- og off-off Broadway, som framveksten av folkelig realisme i Skandinavia i 70-årene (Fria Proteatern, f.eks.). I 1974 betyr dette at Trianas stykker og deres «form» gjør det mulig å fylle dem med de aktuelle intensjoner som 1974 tilsier, både sosialt og politisk, vi kan legge større vekt på publikums teateropplevelse

enn på den såkalte «evaluering». Og dette betyr jo ikke at vi skal lage et formløst teater, men tvert imot et teater åpent for flere former i samme forestilling, prøve å smelte sammen de former som til enhver tid tilfredsstillers stoffet best.

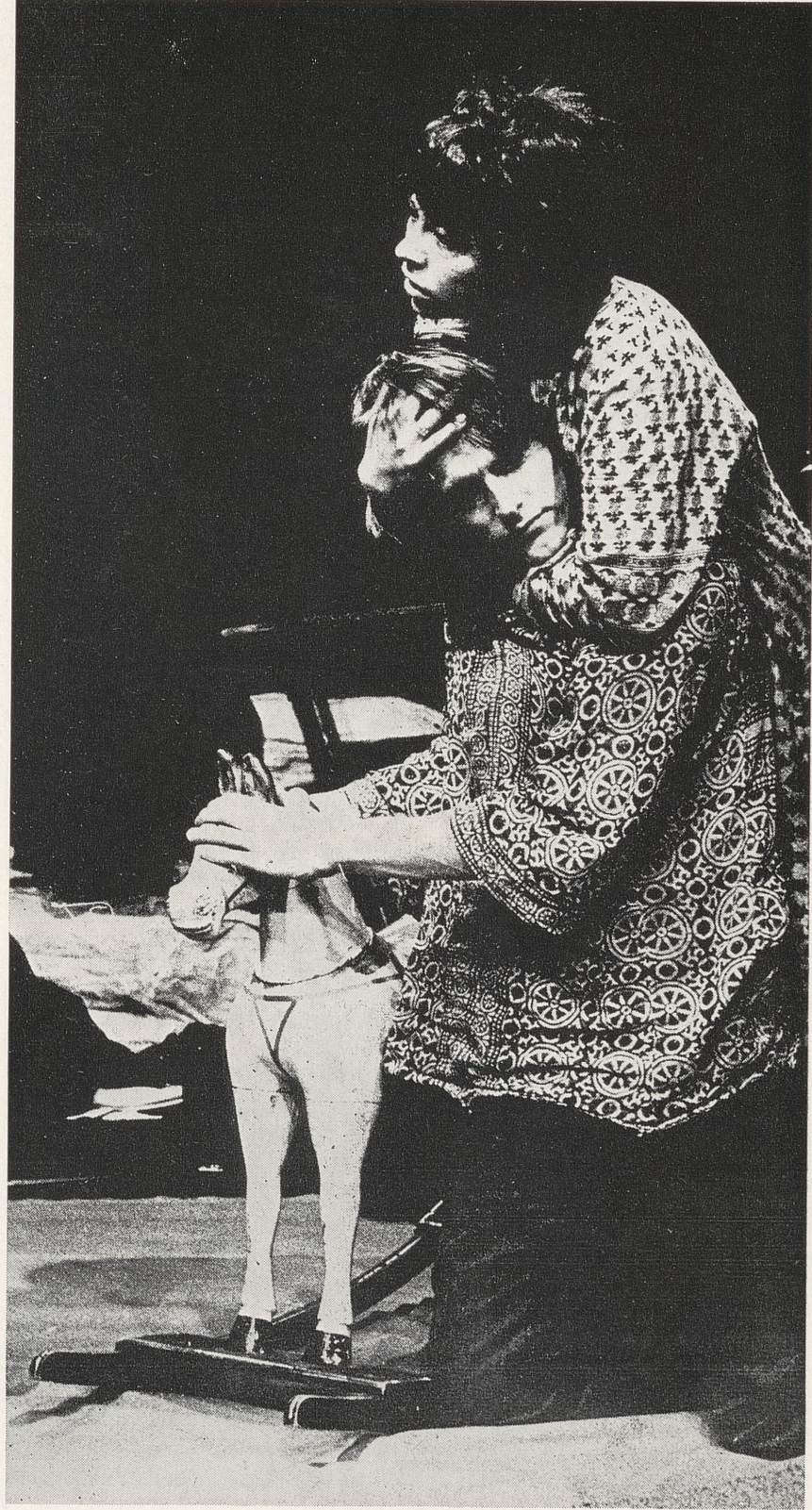

Mona Jacobsen og Erik Lie i «Mordernes natt».

La dette videre understrekes ved å trekke fram en av de vignetter Triana selv har valgt for MORDERNE (av den typen vignetter, De vet, som tilsynelatende er satt der for å smykke sitt eget verk med andres store ord) og se hvordan denne korte teksten, hentet fra T. S. Eliot, utdyper og belyser Trianas tema i MORDERNE, det tema som han lar stå mer tolkningsmessig åpent i stykkets egen tekst; det lyder: (i fri overs.)

. . . Kan vi bare elske
Det som er skapt av vår egen fantasi?
Er vi simpelthen alle/
ikke-elskende og ikke-elsket?
uverdige som elskende og elskede?
Så er man altså alene, og hvis man er
alene
Så er elsker og elskede like uvirkelige
Og drømmeren er ikke mer virkelig
enn hans drømmer.

Fritt tolket kan dette lett anpasses til hans dramatiske produksjon: Alt er mulig dersom man bare framsetter sin egen tese, sitt eget samfunns- og menneskesyn som basis for det man ønsker å behandle. I MORDERNE er det klart at stykkets form og tema ikke trenger sterkere motivering enn den framsatt av Eliot: «Kan vi bare elske/Det som er skapt av vår egen fantasi?», og ut fra denne motiveringen kan dramatikerens Triana veve sitt nett rundt de tre rollene, strategisk nok søsken, med samme erfarings- og sosialbakgrunn, og det endelige resultat blir at «...drømmeren er ikke mer virkelig enn hans drømmer». Andre diktere har lekt med betegnelsen «Inferno», moderne sjelegransking snakker om «underbevissthet» og «mareritt», ja, innenfor teatret kaller man det ofte enkelt for en «teaterlek», og i sitt mangetydige innhold er vel nettopp ordet «lek» det som passer oss best. Selv har man jo fattet en interesse for

lekens bestialske og brutale virkelighet, og det strenge regelverk som er lekens form og som bestemmes av den sterkeste. Ofte har man i arbeidet med MORDERNE lekt «Kongen på haugen» i sitt eget hode, og ofte har man lest om igjen Trianas linjer i stykkets forord: «Disse personene er voksne, men har likevel beholdt en viss ungdommelig ynde, selv om den har mistet noe av sin friskhet. Men først og fremst er de skikkelser fra et museum i ruiner.» Igjen slike gåtefulle og tvetydige ord? Ikke nødvendigvis. Jeg tror at et «museum i ruiner» er som et pryddrom for gamle, minnerike gjenstander som egentlig har mistet sin verdi for menneskene som oppholder seg i rommet. Man klamrer seg til noen og kaster andre, men som alle vet er det ikke gjort over natten å fornye sine omgivelser. På den annen side, Lalo, Cuca og Bebas kamp i MORDERNES NATT med seg selv og sine omgivelser, er muligens på det aller enkleste en kampmodell for alle deres likestilte, alle de som kan identifisere seg med Lalos opplevelse av sin egen situasjon og løsningen på den:

LALO:

Fra det øyeblikket visste jeg hvilken
vei jeg måtte gå.

Jeg oppdaget at alt, teppene, sengen, skapene, speilet, blomstervasene, skjene og min egen skygge i en hviskning forlangte: Drep dine foreldre!»

Eller skal vi trekke linjen litt lenger og si med Lenin at «en konkret analyse av en konkret situasjon, det er marxismens levende sjel»?

OM

JOSÉ TRIANA
ELLER KONFLIKTEN

av Julio E. Miranda

Triana er i dag uten tvil den beste av de nålevende kubanske dramatikere. Som en trassig trollmann realiserer, eller bedre sagt, befri han i hvert eneste av sine verk den konflikt-myte som angriper oss og som angår oss på en skremmende måte og som uunngåelig vil gjøre oss til sine deltakere. Det karakteristiske skjema er forholdet mellom undertrykkeren og den undertrykte som viser oss alle mulige relasjoner mellom rollene (alltid få av dem). De befinner seg i en evolusjon som fører dem til en sjelsgranskning og til den endelige løsning, som faktisk er en multiløsning, virkelig og fremtidig. En løsning som vi fremfor alt finner projisert utenom scenen. Triana tvinger oss til bunns i en intens leting etter alle konfliktens faser. Konfliktens årsak er undertrykkelse. Den undertrykte er i virkeligheten medskyldig i undertrykkelsen. Han bærer den. Han tviler i sitt valg mellom frihetskampen som alltid vil

være vanskelig og risikabel, og resignasjonen med den resulterende underkastelsen som han kjenner så godt. De undertrykte diskuterer, truer og anklager. Undertrykkeren på sin side benytter mange forkledninger, han viser seg sterk, fjern, for så plutselig å vise seg fortrolig og kjærlig. Han appellerer til den undertrykte, anklager, viser ham at han har vært generøs. Han skjemmer han ut, ydmyker han. I virkeligheten er han redd. En redsel som nærmer seg hysteri. På denne bakgrunn må den undertrykte nødvendigvis benytte vold når han endelig beslutter seg for å reagere.

Familien blir benyttet som et typisk situasjonsbilde for å beskrive helheten, der familien jo er inkludert som et høyst betydelig fenomen. Allerede i et tidlig dikt ville ikke Triana akseptere rollen som «den tøydukken min mor råder over». Lalo, Cuca og Beba er de «umulige» barn til et «tyrannisk» ektepar. Jeg understreker disse uttrykkene fordi disse barna er blitt til dette p.g.a. den stupiditet og middelmådighet som preger deres familieliv. Foreldrene er ikke uhyrer, men vulgære og tarvelige skapninger. Denne daglige søppeltømming, denne akkumulasjon av småtyranni blir etterhvert uutholdelig for barna. Men de har fremdeles håp om redning i den sterke impuls som påskynder deres befrielsesprosses.

CUCA : Gjør du opprør?

LALO : Ja.

CUCA : Mot alt?

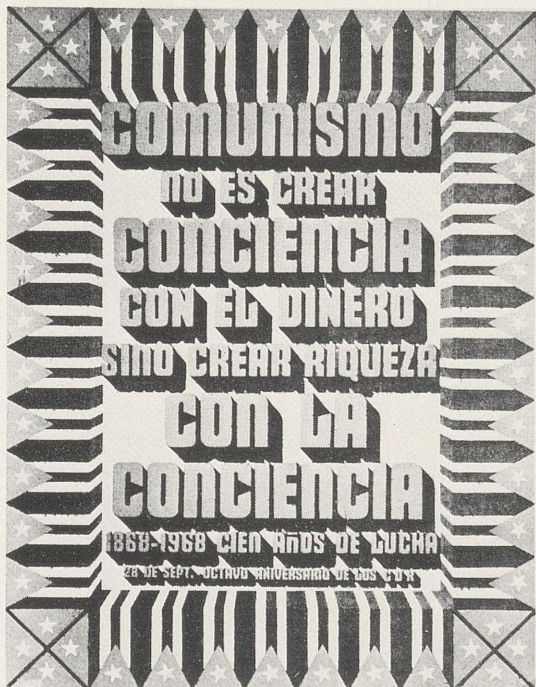
LALO : Ja!

Man har stemplet Triana både utenfor og innenfor Cuba som en pessimist, en reaksjonær og en europeer.

Sannheten er at Triana har gjort mye mer for den kubanske dramatik enn alle de realistisk-folkelige stykker som fremdeles florerer i sin dvaskhet, om enn akseptable i sin form og oppbygning.

(Utdrag fra en artikkel i tidsskriftet
CUADERNOS, overs. av Elena S. Meland)

Kubansk plakat:
Kommunisme er ikke å
skape bevissthet med pen-
ger, men å skape rikdom
med bevissthet.

CASTRO OM KUNST

Hvilke er revolusjonære og ikke-revolusjonære forfatters og kunstners rettigheter? Innenfor Revolusjonen: alt; mot Revolusjonen: ingen rettigheter. Og dette er ingen unntagelse for kunstnere og forfattere. Det er et generelt prinsipp for samtlige borgere. Det er et grunnleggende prinsipp for Revolusjonen. Vil det si at vi her vil fortelle folk hva de skal skrive? Nei. La enhver skrive hva han vil, og hvis det han skriver ikke duger, så ham om det. Hvis det han maler ikke duger, ham om det. Vi forbyr ikke noen å skrive om det emne han foretrekker. Tvertimot. Og la enhver uttrykke seg som han finner passende og la ham fritt uttrykke hva han ønsker å uttrykke.

(Fidel Castro 30. juni 1961 i «Ord til de intellektuelle», en tale holdt som avslutning på et seminar om kunstens og kulturens forhold i revolusjonens Cuba.)

«Revolusjonen kan ikke opphøre før hodet er skilt fra kroppen til hver eneste kontra-revolusjonær i dette landet».

(Fidel Castro i september, 1968)

«José Triana er ikke typisk for dagens Cuba».

(Cubanske ambassade i Norge, 1974)

Nasjonalbiblioteket
Depotbiblioteket

Mordernes natt av José Triana
ansvarlig utgiver: Kjell Stormoen

18g072358